

Eesti Teaduste Akadeemia Looduskaitse Komisjon 2005. aastal

Jätkati Tartus ja viimaste EPMÜ struktuuriüksuste ümberkorralduste tulemusena mitte enam ZBI juures vaid Eesti Maaülikooli põllumajandus- ja keskkonnakaitse instituudi juures (endiselt Veski tn. 4 Baeri majas). Tegutseti vastavalt 10. 03. 1998 Eesti Teaduste Akadeemia poolt kinnitatud põhimääruse alusel. Komisjoni juhatuse esimees on filosoofiadoktor **Urmas Tartes**, aseesimees bioloogiakandidaat **Vilju Lilleleht** ja bioloogiakandidaat **Heiki Tamm** ning teaduslik sekretär **Vaike Hang**. Surma läbi lahkus komisjoni liige Kalju Habicht (oli liige aastast 1972). Seega on aruandeaasta lõpuks komisjonis liikmeid 29.

Korraldati komisjoni 44. ettekandepäev ja kolm üldkoosolekut ning komisjoni 50. tegevusaasta tähistamine. Koostati mitmeid avalikke näitusi looduskaitsetegelaste juubelite tähistamiseks.

Komisjoni 18. märtsi 2005 üldkoosoleku põhiprobleemiks oli kaitsealade haldamises plaanitavate ümberkorralduste arutelu ja omapoolsete seisukohtade esitamine. 10. mai 2005 üldkoosolekul pandi paika kavandatava GMO – teemalise ettekandepäeva kava. Samas toimus kogumiku “Muld ökosüsteemis, seire ja kaitse” esitlemine. Trükise toimetaja akadeemik Loit Reintam andis põhjaliku ülevaate kogumikku koondatud artiklite sisust ja mullakaitsele senisest suurema tähelepanu osutamise vajadusest.

Komisjoni geneetiliselt muundatud organismide (GMO) teemaline ettekandepäev toimus Tallinnas Keskkonnaministeeriumi saalis 27. mail 2005 koostöös Eesti Põllumajandusülikooli ja Keskkonnaministeeriumiga. Päeva ettevalmistöö tegi Viive Rosenberg (EMÜst). Esinesid Urmas Tartes, Viive Rosenberg, Lilika Käis, Erkki Truve, Alar Karis, Mati Koppel, Anne Luik, Nastja Pertsjonok, Kaul Nurm, Kalevi Kull. Samas oli vaadata näitus komisjoni varasematest ettekandepäevadest ja komisjoni väljaannetest (koostas V. Hang). Koostamisel on GMO teemaline artiklikogumik (toimetaja V. Rosenberg). Samasse kogumiku kroonikaossa lisatakse komisjoni 50. juubeli materjalid.

Komisjoni töös osaleb ainsa asutajaliikmena (1955) akadeemik **Hans Trass – 50 aastat**. **48 aastat** on komisjoni töös osalenud **Vaike Hang** (alates aastast 1957) ja kolmas kauaaegne liige **47 aastaga** on **Malev Margus** (alates aastast 1958). Järgneb **Heiki Tamm** (liige alates 1979) **26 aastaga**. Teistel on liikmena tegutsemise aastadid vähem. Komisjoni asutajaliikmeid oli 12, üldse on komisjoni kuulunud 141 inimest).

23. novembri 2005 koosolek oli pühendatud komisjoni 50. tegevusaasta tähistamiseks. Samal päeval käidi kõigepealt Raadi kalmistul küünlaleegi saatel mälestamas komisjoni lahkunud liikmeid. Alustati komisjoni asutaja ja esimese esimehe Eerik Kumari (esimees 1955–1984) ja Aino Kumari haualt kus kõneles komisjoni aseesimees Vilju Lilleleht (komisjoni esimees 1996–1998). Läheduses puhkava Arvi Järvekülje (komisjoni esimees 1984–1996) teeneid meenutas samuti V. Lilleleht. Veel peatuti mitme komisjoniliikme haul.

Komisjoni aseesimehe Heiki Tamme juhatusel jätkate ettekannetega Baeri majas. Urmas Tartes (komisjoni esimees alates 1998. aastast) näitas piltide ja teksti varal läbilõike komisjoni ajaloost. Nimetame seda haruldaseks esinemiseks. Tartes ei rääkinud ainsatki sõna, sest paari päeva eest oli tal kurgumandlite operatsioon. Kogunenud oli saalis hiirvaiksel ja jälgisid "tummfilmi". Järgnevalt sai tervituseks sõna Teaduste Akadeemia president akadeemik Richard Villems. Siis esines akadeemik Hans Trass – ta on ainuke 1955. aastal asutatud sellesama suitsupääsukese embleemi (kujundus Paul Luththeinilt) kandva TA Looduskaitse Komisjoni tänaseni rivis olev asutajaliige. Ta oli komisjoni esimene teaduslik sekretär. Trass nimetas Looduskaitse Komisjoni asutamist ja sellesse koondumist – üheks esimeseks isamaaliseks liikumiseks (omamoodi ärkamisajaks) peale sõda, Akadeemik Loit Reintam (komisjoni liige alates 1985. aastast) tunneb muret selle üle, et uuemal ajal looduskaitseesse puutuv ei ületa "uudistekünnist", tunneb muret püsiväärtuste eiramisest. Kiidab V. Hangu paljude aastate jooksul koostatud avalikke looduskaitseteemalisi näitusi eelkäijate tööde meelepidamiseks. Tiit Sillaots Keskkonnaministeeriumist kõneles 70 aastat tagasi alguse saanud looduse seaduslikust kaitsest. Meelis Tambets Loodushoiu Keskusest aga Kaug-Idast pärit võõrliigi unimudila ilmumisest eesti vetesse ja sellega seotud ohtudest.

Looduskaitse Komisjoni töö algas 1957 jõustunud looduskaitseaduse eelnõu, looduskaitsemääruste ja -kaitsealade loomise projektide ettevalmistamisega. Traditsiooniline töövorm on olnud üldkoosolekud (neid senini peetud 242) ja ettekandepäevad (senini 44). Ettekannete päevade kohta temaatilisi kogumikke on ilmunud 28. Üldse on komisjoni töö tulemusena trükivalgust näinud 47 väga mitmepalgelist trükist. Esimene neist oli "Eesti kaunis loodus" (1957), "Looduskaitse teatmik" (1960), 836-leheküljeline "Looduskaitse" (1973), "Eesti punane raamat

(1982, 1998) jt. Ametlik osa lõppes Vaike Hangu selgitusega kaminaruumis vaadata olevast komisjoni juubelinäitusest.

2005. aasta oli Eesti looduskaitseliikumise juubelite aasta. Seoses sellega korraldas TA Looduskaitse Komisjon mitmeid avalikke näitusi (nende koostajaks ja ülesseadjaks V. Hang) nagu **Gustav Vilbaste 120** Tartus Veski 4 oktoobris-novembris. Näitus andis põhjaliku ülevaate meie sõjaeelse looduskaitseüsteemi loojast, kodu-uurijast, kirjanikust, 1935. aasta Eesti esimese looduskaitseseaduse ühest koostajast. Ta oli ainuke sõjaeelse Eesti palgaline looduskaitsetöö tegija. Samas oli vaadata näitus ka teise kuulsa looduskaitsetegelase **Endel Varep 90** teenete austamiseks – ta on sellesama Looduskaitse Komisjoni asutajaliige ja kauaaegne aseesimees, mitme kauni loodusfotoalbumi koostaja jne. **Viktor Masing 80** – ta on samuti komisjoni asutajaliige. Väljapanek **Eesti esimene looduskaitseseadus 70** tutvustas lisaks esimesele seadusele kõiki meie looduskaitseseadusi. Veel oli näitusel **Vilsandi rahvuspark 95**. Komisjoni poolt oli 2005. aasta Kumari preemia laureaadi **Enn Pirrusele** pühendatud näitus Keskkonnaministeeriumis ja Tartus EMÜ-s. Aprillikuus koostas V. Hang avaliku näituse komisjoni liikme **Kuulo Kalamehe 70**. sünnipäevaks (oli vaadata TÜ endises raamatukogus Toomel ja seejärel ka Baeri majas). Näitus **Eesti TA Looduskaitse Komisjon 50** andis põhjaliku ülevaate komisjoni tegevusest sõnas ja pildis, alustades asutamise dokumentidest, ettekandepäevadest, koosolekutest, punase raamatu koostamisest, väljasõitudest, ürglooduse raamatust, reas seisid kõik komisjoni poolt avaldatud trükised jne.

Enamuse komisjoni liikmete igapäevatöö on otseselt või kaudselt seotud looduskaitse probleemidega. Komisjoni esimees **Urmas Tartes** osales Keskkonnaministeeriumi kaitsealade reformi komisjonis ning on kaasatud keskkonnastrateegia juhtkomitee töösse. Ta on Eesti TA esindajana loodus- ja aimekirjanduse (Eesti Loodus, Horisont, Loodus, Eesti Mets) MTÜ Loodusajakiri üldkoosoleku esimees. **Ivar Puura** on HTM juures tegutseva keskkonnahariduse töörühma juht. Esinenud ja kirjutanud artikleid keskkonnahariduse ja säästvat arengut toetava hariduse kontseptsiooni teemal, toimetanud loodusteemalisi kogumikke). **Arno-Toomas Pihlak** jätkab globaalse õhuhapniku probleemide uuringuid (avaldanud 10 artiklit). **Loit Reintamilt** ilmus viis mulla ja ökosüsteemide geneesi ning kaitset käsitlevat artiklit. Korraldas TA Looduskaitse Komisjonis enda koostatud ja toimetatud kogumiku “Muld ökosüsteemis, seire ja kaitse” esitluse (ning ise ka rahastas ürituse). Osales Euroopa Mullabüroo Võrgustiku liikmena Londonis viimase aastakoosolekul ja samas kaasautorina Euroopa Mullaatlase esitlemisel. Esinenud sõnavõttude ja väitluste käigus 77 korral, teadusekursioone

juhendanud kokku 8 päeval. **Heino Mardiste** juhendas ekskursioone Kagu-Eestisse. Korraldas Postimuuseumis näituse –Eesti seened postmarkidel (kokku sai 120 liiki (marki) 55 riigist. **Aleksander Maastiku** erakordseks teeneks on keskkonnasõnaraamatu EnDic2004 ilmumine. **Toomas Frey** viis läbi Eesti XV ökoloogiapäeva, toimetas selle materjalide väljaande. Kumari preemia laureaat **Enn Pirrus** tegutseb jätkuvalt Eesti ürglooduse raamatu täiendamisega ning rändrahnude monograafia käsikirja koostamisega. Kirjutas stsenaariumi ja luges selle diktoriteksti Bauerti õppefilmile “Eesti meteoriidikraatrid”. Avaldanud 6 artiklit, pidanud mitmeid ettekandeid. Eesti Looduse peatoimetaja **Toomas Kukk** on mitmete kogumike toimetaja, nagu invasiivsetest võõrliikidest Eestis jt. Koostas Lüübnitsa hoiuala kaitsekorralduskava ning uuris puisniite mitmekesisuse riikliku seire programmi raames. **Vilju Lilleleht** on tegev Eesti Ornitoloogiaühingu linnukaitsekomisjonis linnuliikide kaitsekategooriate määramisel. Jätkab kindlatel jälgimisaladel Lääne-ja Loode-Eestis ning Saaremaal õlireostuse tagajärjel hukkunud lindude ülevaadete andmist, uurib kormoranide probleemidega seonduvat. Jätkab tööd Eesti ohustatud liikide nimestikega. **Malev Margus** on väsimatu looduskaitse ja metsanduse seoste ajaloo uurija. **Astrid Saava** tegutseb edukalt joogivee fluorisisalduse uuringutes, juhendab õpilastöid. Peab loenguid Tartu Tervishoiu Kõrgkoolis (end. Meditsiinkool) ja Tervisekaitse Seltsis ning rahvusvahelistel konverentsidel (ilmunud 10 trükist). **Heiki Tamm** osaleb juhtivalt põllumajanduskultuuride geneetilise ressursi kogumise ja säilitamise programmis. Esinenud seminaridel kodu- ja välismaal. Avaldanud ajalehtedes paarkümmend artiklit ja juhtinud samapalju ekskursioone). **Vilma Kuusk** tegutseb Pärnus orhideede kaitse probleemidega. Nagu eeltoodud näidetest järeldub on paljude liikmete igapäevatöö ka osa tema looduskaitse tegevusest (kõrgkoolide õppejõud juhendavad looduskaitse teemalisi üliõpilastöid jm.).

Koostöö jätkub Eesti Maaülikooli, Keskkonnaministeeriumi, Eesti Teaduste Akadeemia, Looduseuurijate Seltsi, Looduskaitse Seltsi Tartu osakonnaga (juhatuse liikmed H. Mardiste ja V. Hang), Eestimaa Looduse Fondi jt organisatsioonidega.

Urmas Tartes
13.01.2006